

ilahiyat akademi

Sayı: 19, 2024, 129-147.

Issue: 19, 2024, 129-147.

Yezîd b. Ebî Süfyân (ö. 18/639) ve Bilâdü'ş-Şâm Fetihlerindeki Rolü

Yazîd b. Abî Sufyân (d. 18/639) and His Role in the Conquest of Bilâd al-Shâm

Cuma Karan

Doç. Dr., Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları,
Assoc. Prof. Dr., Gaziantep Islam Science and Technology University, Faculty of Islamic Science, Islamic History and Arts,
Gaziantep/Türkiye

cumakaran@hotmail.com | ORCID: [0000-0001-9917-7903](https://orcid.org/0000-0001-9917-7903) | ROR ID: [04nvp675](https://ror.org/04nvp675)

Berat Takı

Yüksek Lisans Öğrencisi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü
Graduate Student, Harran University, Institute of Social Sciences, Department of Islamic History and Arts,
Şanlıurfa/Türkiye

berat.taki@gmail.com | ORCID: [0009-0000-9541-6153](https://orcid.org/0009-0000-9541-6153) | ROR ID: [057qfs197](https://ror.org/057qfs197)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş Tarihi Date Received

20 Şubat 2024 20 February 2024

Kabul Tarihi Date Accepted

24 Mayıs 2024 24 May 2024

Yayın Tarihi Date Published

30 Haziran 2024 30 June 2024

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır. This article has been scanned with Turnitin
İntihal tespit edilmemiştir. software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaları kaynağında belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles
(Cuma Karan – Berat Takı). have been followed while carrying out and writing
properly cited (Cuma Karan – Berat Takı).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Karan, Cuma – Takı, Berat. "Yezîd b. Ebî Süfyân (ö. 18/639) ve Bilâdü'ş-Şâm Fetihlerindeki Rolü". *İlahiyat Akademi* 19 (Haziran 2024), 129-147. DOI: [10.52886/ilak.1440324](https://doi.org/10.52886/ilak.1440324)

Atıf/ Cite as

Karan, Cuma – Takı, Berat. "Yazîd b. Abî Sufyân (d. 18/639) and His Role in the Conquest of Bilâd al-Shâm". *Theological Academia* 19 (June 2024), 129-147. DOI: [10.52886/ilak.1440324](https://doi.org/10.52886/ilak.1440324)

Öz

Yezîd b. Ebî Süfyân, Mekke'nin fethiyle beraber Müslüman olmuş sahâbilerdendir. Arabistan Yarımadası'nda önemli bir konuma sahip Benî Ümeyye ailesine mensuptur. Babası Ebû Süfyân, Mekke'nin ileri gelenlerindedir. Bununla beraber Ebû Süfyân, Müslüman olmadan önce, İslâm'a karşı olup Hz. Peygamber'in tebliğ vazifesini engellemeye çalışan düşmanlar arasında yer almıştır. Mekke'nin fethine kadar bu düşmanlığı devam ettiren Ebû Süfyân, Mekke'nin fethedildiği gün ailesiyle beraber İslâmiyet'e girmiş ve müellefe-i kulûb'dan sayılarak, Hz. Peygamber tarafından kendilerine büyük miktarda ganimet verilmiştir. Ebû Süfyân'ın büyük oğlu ve "Yezîdü'l-hayr" olarak anılan Yezîd b. Ebî Süfyân, ahlakıyla ön plana çıkmış ve Ebû Süfyân'ın en hayırlı evlatlarından biri olarak kabul edilmiştir. Müslüman olduktan sonra Huneyn Savaşı (8/630) dahil gerçekleşen bütün savaşlara iştirak etmiş ve bunların birçoğunda komutanlık yapmıştır. Hz. Peygamber döneminde başta Teymâ ve Negrân valiliği olmak üzere farklı görevlerde yer almıştır. Hz. Peygamber vefat ettikten sonra hulefâ-yı râşidîn döneminde gerçekleşen fetih hareketlerine de katılarak bir asker, bir komutan ve vali olarak önemli vazifeler üstlenmiştir. Yezîd b. Ebî Süfyân, ilk halife Hz. Ebû Bekir tarafından, içinde Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Şürahbîl b. Hasene ve Hâlid b. Saîd b. Âs'ın bulunduğu orduda başkumandan olarak Şam'ın fethini gerçekleştirmesi amacıyla görevlendirilmiştir. Buna mukabil hicri 13. yılda cereyan eden ve Müslümanların galibiyetiyle son bulan Ecnâdeyn Savaşı'nda yer almıştır. Hicretin 14. yılında başa geçen ikinci halife Hz. Ömer döneminde de fetih hareketlerine devam eden Yezîd b. Ebî Süfyân, aynı yıl içinde gerçekleşen Dımaşk'ın fethinde önemli bir rol oynamış, Şam'ın fethinden sonra da Dımaşk'a vali olarak tayin edilmiştir. Böylelikle Dımaşk'a atanan ilk Müslüman vali olmuştur. Vali olduktan sonra da komutanlık vazifesini devam ettiren Yezîd b. Ebî Süfyân, başta Mercu'r-Rûm Savaşı olmak üzere birçok savaşa iştirak ederek önemli başarılar elde etmiş, birçok şehri ve bölgeyi fethetmiştir. Özellikle Bizans'a karşı gerçekleştirilen Yermük Savaşı'nda ordunun dağıldığı, bazı asker ve komutanların kaçtığı esnada babası Ebû Süfyân ile birlikte ordunun merkezinde yer alarak savaşa devam etmiş ve savaşın kazanılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Savaşçı kişiliğinin yanında ilme de önem veren Yezîd b. Ebî Süfyân, Şam valiliği esnasında dönemin halifesi Hz. Ömer'den Şam halkına Kur'ân-ı Kerîm ve fıkıh öğretecek kimseler istemiş, bunun üzerine Hz. Ömer de Mu'âz b. Cebel, Ubâde b. Sâmit ve Ebü'd-Derdâ'yı Şam'a göndermiştir. Tüm bu gelişmelerden kısa bir süre sonra Yezîd b. Ebî Süfyân, Hz. Ömer döneminde gerçekleşen ve ashaptan birçok kimsenin hayatını kaybetmesine sebep olan Amvâs Vebası (17/638) sonucu vefat etmiştir. Hz. Peygamber'den naklen hadis rivayetleri de bulunmaktadır. Araştırmamızda Yezîd b. Ebî Süfyân'ın nesebi, ailesi, Müslüman oluşu, Hz. Peygamber döneminde katıldığı gazveler, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemindeki faaliyetleri incelenmiştir. Bu çalışmada birden fazla kaynaktan yararlanılmış, özellikle tabakât, fütûhât ve şehir tarihi türündeki eserler esas alınmış, çağdaş araştırma kaynaklarından da faydalanma yoluna gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Sahâbî, Yezîd b. Ebî Süfyân, Fetih, Bilâdü's-Şâm, Şam, Vali.

Abstract

Yazîd b. Abî Süfyân was one of the Companions of Prophet Muhammad (pbuh) who became a Muslim with the conquest of Mecca. He belonged to the family of Benû Umayya, which had an important position in the Arabian Peninsula. His father Abû Süfyân was one of the prominent people of Mecca and before he became a Muslim, he was a fierce enemy of the Prophet (pbuh) who tried to prevent the Prophet (pbuh) from preaching the message. Abû Süfyân, who continued this enmity until the conquest of Mecca, converted to Islam with his family on the day Mecca was conquered, and afterwards he was counted among the mu'allafa qulûbuhum and was given a large amount of loot by the Prophet (pbuh). Yazîd b. Abî Süfyân, the eldest son of Abû Süfyân who was known as "Yazîd al-Khayr" (Yazîd the Good), stood out with his morals and was considered one of the best sons of Abû Süfyân. After becoming a Muslim, he participated in all the battles including the Battle of Hunayn (8 A.H./630 A.D.) and served as a commander in many of them. In addition, Yazîd b. Abî Süfyân took part in many administrative duties during the Prophet's (pbuh) reign, especially as the governor of Taymâ' and Nadjrân. After the passing of Prophet (pbuh), he also participated in the conquest movements that took place during the period of the khulafâ' al-râshidîn (Rashidun Caliphate) and assumed important duties as a soldier, commander and governor. Yazîd b. Abî Süfyân was appointed by the first caliph Hazrat Abû Bakr as the commander-in-chief of an army that included Abû 'Ubayda b. al-Djarrâh, Khâlid b. Sa'îd b. al-'Âs, and Shurahbîl b. Ḥasana to carry out the conquest of Damascus. On the other hand, he took part in the Battle of Adjnâdayn, which took place in the 13 A.H. and ended with the victory of the Muslims. Yazîd b. Abî Süfyân, who continued his conquest movements during the reign of the second caliph, Hazrat 'Umar, who came to power in the 14 A.H., played an important role in the conquest of Damascus in the same year, and after the conquest of Damascus, he was appointed as the governor of Damascus. Thus, Yazîd b. Abî Süfyân became the first Muslim governor appointed to Damascus. Yazîd b. Abî Süfyân, who continued to serve as a commander after becoming governor, participated in many wars, especially the Battle of Mardj al-Rûm, and achieved important successes and conquered many cities and regions. Especially in the Battle of Yarmouk against Byzantium, when the army was dispersed and some soldiers and commanders fled, he continued to fight in the centre of the army with his father Abû Süfyân and played an important role in the victory. Yazîd b. Abî Süfyân, who attached importance to knowledge in addition to his warrior personality, asked the caliph of the time, Hazrat 'Umar ibn al-Ḥattâb, for people who would teach the people of Damascus the Qur'ân and Fiqh during his governorship of Damascus, and upon this, Hazrat 'Umar sent Mu'âdh b. Djabal, 'Ubâda b. al-Şâmit and Abû'l-Dardâ' to Damascus. Shortly after all these developments, Yazîd b. Abî Süfyân died as a result of the Amwâs Plague (17 A.H./638 A.D.), which took place during the reign of Hazrat 'Umar and caused the death of many Companions. He also narrated hadiths from the Prophet (pbuh). In our research, Yazîd b. Abî Süfyân's ancestry, his family, his conversion to Islam, the battles he participated in during the Prophet's (pbuh) reign, and his activities during the reigns of Hazrat Abû Bakr and Hazrat 'Umar are analysed. In this study, multiple sources have been utilized, especially works in the genres of ṭabaqât, futûḥât and urban history, and contemporary research sources have also been benefited.

Keywords: Islamic History, Şahâbî, Yazîd b. Abî Süfyân, Conquest, Bilâd al-Shâm, Damascus, Governor.

Giriş

İslâm, “Kur’ân-ı Kerîm” ve Hz. Peygamber’in fiilleriyle hayat bulan “sünnet” olarak iki temel kaynağa sahiptir. Bu iki temel kaynağın günümüze kadar ulaşması, Hz. Peygamber’in eğitiminden geçmiş yol ve dava arkadaşları sahâbiler tarafından nakledilmesiyle sağlanmıştır. Bilindiği gibi sahâbî, “Hz. Peygamber’e mü’min olarak erişen ve Müslüman olarak ölen kimse” olarak tanımlanmıştır.¹ Kur’ân-ı Kerîm’de de sahâbiler, Allah’a ve resûlüne yardım eden sadık mü’minler,² ihtiyaç içinde bulunmalarına rağmen başkalarını kendilerine tercih eden ve kurtuluşu hak eden kimseler³ olarak gösterilmiştir.

Sahâbîlerin her birinin fazileti farklı olmaktadır. Örneğin Bedir Savaşı’na katılan sahâbiler, Kur’ân-ı Kerîm tarafından özel olarak anılmış; hulefâ-yi râşidîn döneminde maaşlar, Hz. Peygamber’e yakınlık ve İslâm’a giriş önceliği esas alınarak ödenmiştir. Buna binaen her bir sahâbî, İslâmiyet’teki faziletine göre tabakât eserlerinde yer almıştır.

Sahâbî sayısı hakkında net bir rakam verilememekle beraber Hz. Peygamber’in veda hutbesini 100 bin kişiye irâd ettiği, Vedâ Haccı’nda ise 114 bin kişinin hazır bulunduğu rivayet edilmiştir.⁴ Bu rakamlara oranla hakkında bilgi bulunan sahâbî sayısı oldukça azdır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de sahâbîlerin tespiti ve biyografileri hakkında çalışmalar yapılmaktadır. Ne yazık ki eldeki kısıtlı veri sebebiyle kimi çalışmalar birkaç sayfayı geçememektedir. Tarihin tozlu sayfalarında kaybolmaması için sahâbîlerin hayatına yönelik yapılan çalışmalar büyük bir önemi haizdir. Bununla beraber sahâbîlerin hayatlarını temel kaynaklara dayalı bir şekilde öğrenmek önemlidir. Doğru bilgiye ulaşmanın önündeki engellerden bir tanesi de gerçeklerden uzak ve fantastik öğeler içeren tarihî metin ve anlatılardır. Bu tür anlatılar, kişiler ve olaylar hakkında gerçek bilgileri gölgeleyerek hakikate ulaşmayı olanaksız hâle getirmektedir. Hayatının doğru bir şekilde anlaşılmasıyla birlikte İslâm’ın doğru anlaşılmasına katkı sağlayacak isimlerden birisi de Mekke’nin fethiyle beraber Müslüman olan Yezîd b Ebî Süfyân’dır.

Yezîd b. Ebî Süfyân, Hz. Peygamber’in rahle-i tedrisinden geçen sahâbîlerden biri olup sahâbî kişiliğinden çok komutanlık rolüyle öne çıkmış ve askerî alanda önemli başarılarla sahip olmuştur. Buna rağmen hayatı üzerinde yeterince kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Yaptığımız araştırma neticesinde Yezîd b. Ebî Süfyân’ın hayatı hakkında var olan çalışmaların Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’nin

¹ Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-İşâbe fi temyizi’s-sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud vd (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1989), 1/8.

² *Kur’ân-ı Kerîm Meâlî*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), el-Haşr 59/8.

³ el-Haşr 59/9.

⁴ Mehmet Efendioğlu, “Sâhâbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/492.

Yezîd b. Ebî Süfyân maddesiyle ilgili bir sayfalık metinle sınırlı olduğu,⁵ onun hayatı hakkında tez veya makale çalışmalarının yapılmadığı görülmüştür. Bu değerli sahâbînin hayatı hakkında yeterli bir çalışmanın olmayışı, böylesi bir çalışmayı önemli kılmıştır.

Bu çalışmamızda temel/klasik kaynakları esas alarak Yezîd b. Ebî Süfyân'ın hayatına ışık tutmayı ve İslâm tarihindeki yeri hakkında bilgi sunarak, bir nebze de olsa bir boşluğu doldurmayı hedeflemekteyiz.

1. Nesebi, Ailesi ve Kabilesi

Yezîd b. Ebî Süfyân, Kureyş'in Benî Ümeyye koluna mensuptur. Benî Ümeyye'nin ismi, Ümeyye b. Abdüşems'ten gelir. Ümeyye, amcası ve Hz. Peygamber'in büyük dedesi Hâşim'i kıskanması⁶ sonucu onu münâfereye (üstünlük yarışına) davet etmiş, bunun sonunda yenilerek Şam'da on yıl boyunca ikamet etmek zorunda kalmıştır.⁷ Sonrasında Mekke'ye geri dönen Benî Ümeyye ailesi, Mekke'de önemli bir konuma gelerek sözü geçer bir aile olmuştur. İslâm davetinin başladığı dönemlerde bu aileden Hz. Osman gibi önemli şahsiyetler İslâmiyet'i kabul ederken birçok kimse de sert bir şekilde karşı çıkmıştır. Dönemin Benî Ümeyye ailesinin lideri ve aynı zamanda Yezîd'in babası olan Ebû Süfyân, İslâm'a en şiddetli şekilde karşı çıkanlardan biridir. Mekke'nin fethine kadar bu karşıt tavrını devam ettiren Ebû Süfyân, Mekke'nin fethi sırasında ailesiyle beraber İslâmiyet'e girmiş ve müellefe-i kulûb'dan sayılmıştır.⁸ Yezîd b. Ebî Süfyân'ın da dâhil olduğu Benî Ümeyye ailesi,

⁵ İrfan Aycan, "Yezîd b. Ebû Süfyân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/520.

⁶ Hâşim, kıtlık yıllarında Şam'dan Mekke'ye ekmecek getirtmiş ve develer kestirerek halkı bu zor durumdan kurtarmıştı. Bunun üzerine halk Hâşim'e karşı büyük bir sevgi göstermiş ve Ümeyye de Hâşim'e gösterilen bu sevgiye karşı haset etmiştir. Detaylı bilgi için bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer (Mısır: Mektebetü'l-Hancî, 2001), 1/57-58.

⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/57-58; Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Muhammed Bakır el-Mahmudi (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996), 1/61.

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Esemî el-Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-A1âmî, 1989), 2/811; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, *Sîretü İbn Hişâm*, thk. Mustafa es-Sekkâ vd (Mısır: Şeriketü Mektebeti Matba'ati Mustafa'l-Bâbi ve Evladüh, 1955), 2/492; Ebû Amr Halife b. Hayyât b. Halife eş-Şeybânî el-Basrî, *Târîhu Halife b. Hayyât*, thk. Ekrem Ziya el-Umerî (Şam, Beyrut: Daru'l-Kalem ve Müessesetü'r-Risale, 1977), 76; Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (Beyrut: Dâru'l-Mektebeti'l-Hilâl, 1988), 47; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Târîhu'r-rusül ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebû'l Fazl İbrâhim (Mısır: Dâru'l-Maârif, 1967), 3/54; Ebû Hatim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Büstî es-Sicistânî, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbâru'l-hulefâ*, thk. Hâfız Azîz Bey el-Kâdirî (Beyrut: Kütübü's-Sekâfiyye, 1996), 1/329; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *ed-Dürer fi'htisâri'l-meğâzi ve's-siyer*, thk. Şevkî Dayf (Mısır: Dâru'l-Maârif, 1982), 216; Ebû'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer Abdüsselam et-Tedmurî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997), 2/118;

İslâmiyet'ten önce olduğu gibi İslâmiyet'ten sonra da konumunu korumuş, İslâm tarihinde bir dönüm noktası olan Emevî devletinin kurucusu olmuştur.

Yezîd b. Ebî Süfyân'ın soyu şöyledir: Yezîd b. Ebî Süfyân b. Harb b. Ümeyye b. Abdîşems b. Abdîmenâf b. Kusay; Annesi, Zeyneb bt. Nevfel b. Halef b. Kavvâle b. Cezîme b. Alkame b. Firâs b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'dir.⁹ Soyu Abdümenâf'ta Hz. Peygamber ile birleşir. Aynı zamanda kız kardeşi Ümmü Habîbe aracılığıyla Hz. Peygamber'in kayınbiraderidir. Rivayetlere göre Yezîd b. Ebî Süfyân, Hz. Peygamber'e vahiy kâtipliği de yapmıştır.¹⁰ Bir diğer rivayet ise onun Teymâ'nun fethedildiği gün Müslüman olduğu yönündedir.¹¹ Tarihi kaynaklar açısından konuya bakıldığında onun Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olduğunu söylemek mümkündür. Yine kaynakların aktardığına göre çocuğu olmadığı için nesli devam etmemiş;¹² dul kalan eşi Ümmü Ebân bt. Utbe, Talha b. Ubeydullah ile evlenmiştir.¹³

2. Resûlullah Döneminde Yezîd b. Ebî Süfyân

Yezîd b. Ebî Süfyân, Mekke'nin fethinden hemen sonra Hevâzin kabilesine karşı gerçekleştirilen Huneyn Savaşı'na babasıyla beraber katılmıştır. Savaş sonucunda babasıyla beraber müellefe-i kulûb'dan sayılmış, ona Huneyn Savaşı sonucu ele geçirilen ganimetten kırk ukıyye¹⁴ ve 100 deve verilmiştir.¹⁵ Hz. Peygamber tarafından Teymâ'ya vali olarak atanan Yezîd,¹⁶ daha sonra yine Hz.

Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Târîhu'l-İslâm*, thk. Beşşar Avvâd (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003), 2/200-201; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımaşkî el-Hanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye, *Fıkhü's-sîretü'n-nebeviyye* (Beyrut: Darü'l-Fikri'l-Arabî, 1965), 329; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki (Beyrut: Dâru'l-Hicr, 1997), 6/537.

⁹ İbn Sa'd, et-*Tabakât*, 6/13; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/102; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/82.

¹⁰ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *Cevâmiu's-sîre*, thk. Seyyîd el-Cemîli (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 22.

¹¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 44.

¹² İbn Sa'd, et-*Tabakât*, 6/13; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 9/368.

¹³ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 9/368.

¹⁴ 28,3 grama tekabül eden eski bir ağırlık ölçü birimi. Detaylı bilgi için bk. Cengiz Kallek, "Ukıyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/68.

¹⁵ Vâkidî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, 3/944; İbn Sa'd, et-*Tabakât*, 6/13; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *el-İstîâb fi marifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed El Becavi (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1992), 4/1575; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/103.

¹⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb el-Hâşimî, *el-Muhabber* (Hindistan: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1942), 126; Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 44; Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî* (Beyrut: Darü's Sadır, 1995), 1/134; İbn Hazm, *Cevâmiu's-sîre*, 20; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/82; Şalâhuddîn Hâlib b. İzziddîn b. Aybek b. Abdullâh es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, thk. Aşmed el-Arnâût - Turkı Muştâfâ (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 2000), 1/81; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2019), 499.

Peygamber'in emriyle Necran'a tayin edilmiştir.¹⁷ Ayrıca Benî Firâs'ın zekâtını toplamakla da görevlendirilmiştir.¹⁸ Geç bir dönemde İslâm'a girmesi sebebiyle Hz. Peygamber dönemindeki faaliyetleri sınırlıdır. Ancak Hz. Peygamber tarafından vali ve zekât âmili olarak görevlendirilmiş olması, onun değerini göstermesi açısından önemlidir.

3. Hulefâ-yı Râşidîn Döneminde (632-661) Yezîd b. Ebî Süfyân

Yezîd b. Ebî Süfyân'ın faaliyetleri, ilk iki halife, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer döneminde yoğunlaşmıştır. Devletin kurumsallaşmaya, ordunun sistematik hale gelmeye başladığı hulefâ-yı râşidîn dönemi, fetih hareketlerinin sıklaştığı ve İslâmiyet'in adının en ücra yerlerde dahi duyulduğu bir dönem olmuştur. Bu fetih hareketlerinde Yezîd b. Ebî Süfyân da yer alarak başarılı işler ortaya koymuştur.

3.1. Hz. Ebû Bekir Döneminde (632-634) Yezîd b. Ebî Süfyân

Henüz yeni kurulmuş olan İslâm devletinin liderinin seçilmesi için Hz. Peygamber'in vefatının hemen ardından Sakîfetü Benî Sâide'de Ensar tarafından bir toplantı düzenlendi. Toplantı esnasında Ensar, Sa'd b. Ubâde üzerinde anlaşma sağladı. Tam bu esnada Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in yetişmesiyle Hz. Ebû Bekir'e biat edildi ve Hz. Ebû Bekir, İslâm devletinin Hz. Peygamber'den sonraki ilk halifesi oldu.¹⁹ Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in vefatıyla başlayan Ridde Hareketlerini bastırıp içteki sorunları hallettikten sonra fetih hareketlerine başladı. Bu dönemde İslâm devleti hem Bizans hem de Sâsânî Devletlerine karşı savaş verdi. Yezîd b. Ebî Süfyân, bu dönemde birçok savaşı komuta etmekle beraber Şam²⁰ valiliğiyle görevlendirildi.

3.1.1. Bilâdü'ş-Şâm Seferleri

Hz. Ebû Bekir, başkomutan olarak seçtiği Hâlid b. Saîd b. Âs liderliğinde, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Yezîd b. Ebî Süfyân ve Şurahbîl b. Hasene'yi Şam'a gönderdi ve

¹⁷ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, 1/530.

¹⁸ Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, *Târîhu medîneti Dımaşk*, thk. Muhibbuddîn Ebû Saîd Ömer b. Çarâme el-Umrevi (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1995), 65/240; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6/516.

¹⁹ İbn Hişâm, *Siretü İbn Hişâm*, 2/660,661; İbn Hibbân, *es-Siretü'n-nebeviyye ve ahhâru'l-hulefâ*, 2/422; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/189.

²⁰ Şam seferlerine geçmeden önce, şu bilgiyi paylaşmayı gerekli görmekteyiz: Dımaşk, Bilâdüşşam'ın önemli merkezlerinden birinin ismidir. Bu isim Türkçede değişerek yerini, Arapça kaynaklarda Suriye bölgesinin tamamını ifade eden "Şam" kelimesine bırakmıştır. Dımaşk kelimesi, günümüzde Suriye'nin başkentini ifade etmektedir. Bu ayrıntıya dikkat edilmesi, çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Detaylı bilgi için bk. Cengiz Tomar vd., "Şam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/311-315.

onlara Tebük yolunu takip ederek Şam'ın yukarılarına doğru gitmelerini buyurdu. Daha sonrasında Hz. Ömer, Hâlid b. Saîd'in övünmeyi seven birisi olduğunu ileri sürerek onun başkomutanlık görevinden azledilmesini istedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir Hâlid b. Sa'îd'i azledip yerine Yezîd b. Ebî Süfyân'ı başkomutanlığa getirdi ve sancak Yezîd b. Ebî Süfyân'a verildi.²¹ Bir başka rivayette Hz. Ebû Bekir, Şürahbîl b. Hasene ve Amr b. Âs'ı Yezîd b. Ebî Süfyân'ın başkomutanlığında Şam'a göndermiştir.²²

Şam'a doğru yola koyulacağı esnada Yezîd b. Ebî Süfyân bineği üzerinde, İslâm halifesi Hz. Ebû Bekir ise yaya olarak yürüyor ve ona nasihatlerde bulunuyordu. İslâm savaş hukuku ve ahlaki açısından önemli bilgiler ihtiva eden bu tavsiyeler, o gün olduğu gibi bugün de bütün yönleriyle canlılığını korumaktadır:

Ey Yezîd! Siz ülkelere varacaksınız. Yemek yemezden önce Allah'ın adını anın ve yemeğin sonunda da Allah'a hamededin! Kendilerini manastırlara kapamış/adamış insanlar göreceksiniz; bu kimseleri ve uğruna kendilerini hapsedmiş oldukları dinlerini baş başa bırakın! Şeytanın başları üzerinde oturaklar edindiği kişiler göreceksiniz; bunların başlarını vurun! Kadını, çocuğu, kocamış ve zayıf yaşlıyı öldürmekten sakın! Amaç dışında, dört ayaklı, eti yenen hayvanları asla öldürme! Sakın yapılara zarar verme, onları yıkma! Amaç dışında, sakın su yollarını kesme! Ganimeti çalma! Verdiğin sözden geri dönme! Sakın ihanet etme! Allah kendi dinine yardım edenlere ne olursa olsun yardım edecektir. (...)²³

Bu tavsiyelerden sonra Hz. Ebû Bekir, Yezîd b. Ebî Süfyân'ın yanından ayrıldı. Şürahbîl b. Hasene ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh da Yezîd'in peşinden gitti.²⁴ Bir başka rivayete göre ise Hz. Ebû Bekir, Yezîd b. Ebî Süfyân'ı Dımaşk'a vali olarak atadığında onu yanına çağırarak şu nasihatlerde bulundu:

Ey Yezîd! Sen hayırla zikredilen, görüşü alınan akıllı ve ihtiyatlı bir gençsin. (...) Bu görevlendirme ile seni denemek ve seni ailenin arasından uzaklaştırmak, böylece senin ve yönetiminin durumunu anlamak ve sana bildirmek istedim. İşini iyi yaparsan sana olan inayetimi artırırım; eğer işini kötü yaparsan, seni görevinden alırım. Seni Hâlid b. Saîd'in yerine vali olarak atadım.

²¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 119; Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 3/387; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahhârü'l-hulefâ*, 2/446; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 3/976; Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, thk. Muhibbuddîn Ebû Saîd Ömer b. Ğarâme el-Umrevî (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1995), 16/80; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/543.

²² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/14-15; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 4/1575; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/82.

²³ Ebû 'Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, thk. Beşşâr 'Avvâd Marûf, Maĥmûd Ĥalîl (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1985), 1/357; Ebû 'Abdullâh Muĥammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî el-Vâkıdî, *Fütûhu's-Şâm* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997), 1/8; Ebû Bekr 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî Abdurrezzâk, *el-Muĥannef*, thk. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sîl, 2015), 4/498; Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, *el-Kitâbü'l-Muĥannef fi'l-eĥâdîs ve'l-âsâr*, thk. Kemâl Yûsuf el-Ĥût (Riyad: Mektebetü'r-Ruĥd, 1988), 6/483; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahhârü'l-hulefâ*, 1996, 2/446-447; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Züraî ed-Dımaşkî el-Hanbelî İbn Kayyim el-Cevziyye, *Ahkâmu ehlî'z-zimme*, thk. Yûsuf b. Ahmed el-Bekrî (ed-Dammâm: Rimâdî li'n-Neşr, 1997), 1/162.

²⁴ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahhârü'l-hulefâ*, 2/447.

Sonrasında yönetimi esnasında uygulaması gereken şu konuları bizzat yüzüne söyledi:

“Sana Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı tavsiye ederim. Onun İslâm'daki yerini biliyorsun. Resûlullah (s.a.s.) onun hakkında, ‘Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır.’ buyurmuştur.” Ebû Bekir, Ebû Ubeyde'nin üstünlüğünü, erdemini ve İslâm'a hizmetlerini anlattı. Sonra sözlerine devamla Yezîd b. Ebî Süfyân'a şöyle dedi:

“Muâz b. Cebel'e de bak! Herhâlde onun Resûlullah (s.a.s.) ile birlikteliğini biliyorsun. Allah Resûlü onun hakkında, ‘O, kıyamet gününde âlimlerin bir adım önünde olacaktır.’ dedi. Sakın hiçbir işi o ikisinin berisinde tutma! Şüphesiz onlar seni hayırda beride bırakmazlar.”²⁵

Aktardığımız bu rivayetler, Yezîd b. Ebî Süfyân'ın sahâbe arasındaki konumunu ve ona verilen önemi, özellikle de Hz. Ebû Bekir'in ona verdiği değeri ifade etmektedir.

Yezîd b. Ebî Süfyân başkomutan olarak Şam'a doğru yola çıktığında, Filistin bölgesinde Vâdilarabe'de düşman askerlerinin toplandığını haber aldı. Bunun üzerine bir birliği onların üzerine gönderdi ve düşmanı bozguna uğrattı. Rivayetlere göre Vâdilarabe'de gerçekleşen bu savaş, Hicâz dışında gerçekleşen ilk savaştır.²⁶

Yukarıda da değinildiği gibi Yezîd b. Ebî Süfyân'ın komutasında olan Amr b. Âs, Filistin sınırına gelince Hz. Ebû Bekir'den takviye istedi. Bunun üzerine Şam bölgesine, o esnada Irak cephesinde Sâsânîlerle çarpışan Hâlid b. Velîd gönderildi.²⁷ Büyük zorluklar aşan Hâlid b. Velîd,²⁸ Dımaşk'ın güneyinde yer alan Mercirâhit'e vardı. Burada giriştiği savaş sonucunda Bizans'ı yenilgiye uğrattı ve Busrâ'ya yönelerek Yezîd b. Ebî Süfyân, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Şurahbîl b. Hasene ile buluştu ve şehri muhasara altına aldı. Daha fazla dayanamayacağını anlayan halk, teslim olmak zorunda kaldı ve cizye ödemeye razı oldu.²⁹ Bir başka rivayete göre savaşın kumandanlığını Yezîd b. Ebî Süfyân yapmıştır. Çünkü o şehir Şam'a aitti ve Şam, Hz. Ebû Bekir tarafından Yezîd b. Ebî Süfyân'ın valiliğine verilmişti.³⁰

Busrâ'nın fethinden sonra Ezriât'ın idarecisi Müslümanların yanına gelerek Busrâ halkıyla yapılan antlaşmaya göre barış yapılmasını istedi. Yapılan antlaşma üzerine Yezîd b. Ebî Süfyân harekete geçerek şehre girdi ve Busrâ halkıyla barış yaptı. Böylece Havran ve el-Beseniyye şehirleri de İslâm topraklarına dâhil oldu.

²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/14.

²⁶ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 113.

²⁷ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 113; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbâru'l-hulefâ*, 2/448; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 2/68.

²⁸ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbâru'l-hulefâ*, 2/449; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/549.

²⁹ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 115-116; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbâru'l-hulefâ*, 2/450; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 2/80.

³⁰ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 116.

Daha sonra Yezîd b. Ebî Süfyân, Amman'a gitti; orasını, Busrâ barış şartlarına göre fethetti. Belkâ topraklarına da hâkim oldu.³¹

3.1.2. Ecnâdeyn Savaşı (13/634)

Hiz. Ebû Bekir'in emri üzerine, Amr b. Âs'a yardıma gitmek için yola çıkan Hâlid b. Velîd; Şûrahbîl b. Hasene ve Yezîd b. Ebî Süfyân ile birleşerek Amr b. Âs'ın yanına Filistin'e gitti. Amr b. Âs, Filistin'e ait bir vadi olan Gamrûlarabât'daydı. Burada birleşen İslâm ordusunda dört tane kumandan vardı ve bunlardan biri de Yezîd b. Ebî Süfyân idi.³² İslâm ordusunun Amr'a yardım için geldiğini duyan Bizans ordusu, yola çıkarak Remle ile Filistin'deki Beytülçibrîn arasında bulunan Ecnâdeyn'e³³ geldi. Bunun üzerine İslâm ordusu da harekete geçerek Ecnâdeyn'e doğru ilerledi. Hicretin 13. yılında³⁴ taraflar arasında çok çetin bir savaş meydana geldi. Gerçekleşen savaşta Bizans ağır kayıplar vererek mağlup olurken, İslâm ordusu muzaffer oldu.³⁵

3.2. Hiz. Ömer Döneminde (634-644) Yezîd b. Ebî Süfyân

Hiz. Ebû Bekir vefat etmeden hemen önce hilafet için Hiz. Ömer'i tayin etmiş, halktan buna yönelik biat almıştı. Hiz. Ömer başa geçtiğinde İslâm ordusu hem Bizans hem de Sâsânî'ye karşı iki cephede savaş vermekteydi. Buna binaen Hiz. Ömer fetih hareketlerine büyük bir ihtimam göstermiş ve fetih hareketlerini hızlandırmıştır. Onun döneminde başta Şam olmak üzere birçok bölge ve şehrin fethi gerçekleştirilmiştir. Özellikle Şam bölgesinin fethinde Yezîd b. Ebî Süfyân'ın önemli katkıları bulunmaktadır.

3.2.1. Bilâdü's-Şam'ın Fethi (14/635)

Hiz. Ömer'in hilafetinde yapmış olduğu ilk iş, eskiden beri bazı uygulamalarından rahatsızlık duyduğu Hâlid b. Velîd'i komutanlıktan azletmek oldu.³⁶ Ebû Ubeyde b. Cerrâh Şam valiliğine tayin edilirken Hâlid b. Saîd ve Yezîd b. Ebî Süfyân da onun emrine verildi.³⁷

³¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 128.

³² İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 16/84.

³³ Detaylı bilgi için bk. Hakkı Dursun Yıldız, "Ecnâdeyn Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/385.

³⁴ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 117.

³⁵ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbâru'l-hulefâ*, 2/451.

³⁶ Hacı Ataş, "Hâlid b. Velîd'in Komutanlığı ve Azledilmesi", *Din ve Bilim – Muş Alparlan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/34-50 (2020), 42.

³⁷ Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 3/435.

Yezîd b. Ebî Süfyân, Hz. Ebû Bekir devrinde olduğu gibi Hz. Ömer devri fetih hareketlerinde de etkin bir şekilde yer almış, hicri 14. yılda gerçekleşen Dımaşk'ın fethinde önemli bir rol oynamıştır.³⁸

Dımaşk'ın muhasarası esnasında Hâlid b. Velîd, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın emrine verdiği beş binden fazla askerle şehrin doğu kapısına; Amr b. Âs, Tûma kapısına; Şürahbîl b. Hasene, Ferâdîs kapısına; Yezîd b. Ebî Süfyân ise komuta ettiği birliğiyle beraber Keysân adlı şehrin bir diğer kapısına indi.³⁹ Bazı rivayetler Yezîd b. Ebî Süfyân'ın Bâbu's-Sağîr⁴⁰ veya Câbiye kapısına⁴¹ indiği yönündedir. Yezîd b. Ebî Süfyân, doğu kapısından barış yoluyla Dımaşk'a girdi ve diğer komutanlarla Miksellat'ta buluştu.⁴² Şehir, hicretin 14. yılında fethedildi. Şehrin fethinden sonra yapılan antlaşmanın şahitlerinden biri de Yezîd b. Ebî Süfyân olmuştur.⁴³ Bir rivayete göre Yezîd b. Ebî Süfyân'ın Şam'ı fetheden komutan olduğu da söylenmiştir.⁴⁴ Şam bölgesinin fethedilmesinde önemli bir rol oynayan Yezîd b. Ebî Süfyân, muhtelif kaynaklara göre Şam'ın fethinden sonra Dımaşk komutanlığına ve valiliğine atanan ilk Müslüman olmuştur.⁴⁵

Dımaşk şehri fethedildiği esnada Ebû Ubeyde b. Cerrâh Şam bölge valisiydi. Onun komutanlığı esnasında Yezîd b. Ebî Süfyân, barış yoluyla Arandel'i fethetti ve Şerât'ın topraklarına hâkim oldu. Dımaşk'ın fethinden sonra Yezîd b. Ebî Süfyân, sahil şehirleri olan Saydâ, Irka, Cübeyl ve Beyrut üzerine yürüdü. Öncü kuvvetlerinin başına atadığı kardeşi Muâviye b. Ebî Süfyân ile beraber buraların fethini kolayca gerçekleştirdi. Irka'nın fethini ise Yezîd b. Ebî Süfyân'ın başkumandanlığı altında, bizzat Yezîd b. Ebî Süfyân'ın kardeşi Muâviye gerçekleştirdi. Yezîd b. Ebî Süfyân, Trablus hariç olmak üzere, Muâviye'yi Şam sahillerine gönderdi ve önemli bir kısmının fethini sağladı. Ancak Hz. Ömer'in halifelığının son, Hz. Osman'ın halifelığının ilk günlerinde, Rumlar bu sahilleri tekrardan ele geçirmişlerdir.⁴⁶

³⁸ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 2/110.

³⁹ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 123; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 34/384.

⁴⁰ Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm el-Herevî Ebû Ubeyd, *Kitâbü'l-Emvâl*, thk. Ebû Enes Seyyid b. Receb (Riyad: Dâru'l-Fadîle, 2007), 1/284; Ebû Aḥmed Ḥamîd b. Maḥled b. Kuteybe el-Ḥorasânî İbn Zenceveyh, *Kitâbü'l-Emvâl*, thk. Şâkir Zeyb Feyyâd (Riyad: Merkezu'l-Melik Faÿsâl, 1986), 430; bû Yûsuf Yaḳûb b. Sufyân el-Fârisî Yaḳûb b. Sufyân el-Fesevî, *el-Marîfe ve't-târîh*, thk. Ekrem Dîyâ el-Umerî (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1981), 3/303; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 1995, 2/116,117,122.

⁴¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/578.

⁴² Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 126.

⁴³ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 126; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 2/118; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/588.

⁴⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/580; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 2/117.

⁴⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/602.

⁴⁶ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 129.

Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Dımaşk'ın fethini tamamladıktan sonra, yerine Yezîd b. Ebî Süfyân'ı vekil olarak bıraktı.⁴⁷ Yezîd b. Ebî Süfyân da fetih için gerekli ortamı hazırlamaları amacıyla Ebû Zehra el-Kuşeyrî'yi Besine ve Havran'a, Dihye b. Halîfe'yi ise bir müfreze ile Tedmür'e gönderdi.⁴⁸

3.2.2. Mercu'r-Rum Vakası (15/635-636)

Hâlid b. Velîd ile Ebû Ubeyde b. Cerrâh, komuta ettikleri askeri birlikle Fihl'den ayrılıp Humus yoluna koyulmuşlardı. İslâm ordusunun Zu'l-Kela'a denilen bölgede konakladığını duyan Herakleios, komutanı Teodor'u onların üzerine gönderdi. Teodor da Dımaşk'ın batısında yer alan "Mercu'r-Rum" denilen yere gelerek orada ordugâhını kurdu ve daha sonra hareket ederek Dımaşk'a doğru ilerledi. Bizans ordusunun üzerine gelmekte olduğunu haber alan Yezîd b. Ebî Süfyân, hicretin 15. yılında Teodor'un karşısına çıktı ve aralarında çetin bir savaş başladı. Onlar çarpışma halindeyken Hâlid b. Velîd yetişti ve savaş, Müslümanların zaferiyle sonuçlandı. Savaş sonunda çok fazla Bizans askeri öldürülmüş ve büyük bir ganimet elde edilmişti. Yezîd b. Ebî Süfyân, elde edilen ganimetleri İslâm ordusu arasında dağıttıktan sonra Dımaşk'a geri döndü.⁴⁹

3.2.3. Yermük Savaşı (15/636)

İslâm ordusu karşısında ağır kayıplar veren ve otoritesi sarsılan Bizans İmparatoru Herakleios, Müslümanlara karşı Cezîre, İrminiye; Şamlı Araplardan da Lahm, Cüzam ve diğer kabilelerden müteşekkil büyük bir ordu hazırladı.⁵⁰ Her bir komutanına, İslâm ordusundaki komutanların karşısına çok fazla askerle çıkmasını emretti. Bu savaş esnasında Hâlid b. Velîd, Yezîd b. Ebî Süfyân'ı sol cenahın komutanlığına getirdi.⁵¹ İki ordu Yermük denen bölgede karşı karşıya gelince Yezîd b. Ebî Süfyân'ın de içinde bulunduğu sahâbeden oluşan bir grup, savaşın hemen öncesinde Bizans komutanıyla görüştü ve onu İslâm'a davet edip barış teklifinde bulundu.⁵² Ancak bu teklif kabul edilmedi ve bunun üzerine hicretin 15. yılında⁵³ taraflar arasında çetin bir savaş başladı.

Savaş esnasında bazı komutanlar geri çekilip kaçmak zorunda kalırken o esnada ordunun merkez kısmında yer alan Yezîd b. Ebî Süfyân, kendi emri altında

⁴⁷ Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İbrâhîm el-Enşârî Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc* (Kahire: el-Matba'atü's-Selefiyye, 1962), 39; Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 133; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/270.

⁴⁸ Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 3/441; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 2/132; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/75; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/588.

⁴⁹ Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 3/598; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/321; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/648.

⁵⁰ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 136; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 2/144.

⁵¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/553.

⁵² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/557.

⁵³ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 138; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 8/322-323; Mustafa Fayda, "Yermük Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 486.

savaşan babasının da sözlü desteğiyle yerini terk etmeyip sebat ederek şiddetli bir şekilde savaştı.⁵⁴ Gerçekleşen savaş sonucunda Müslümanlar galip gelirken, Bizans ordusu ağır kayıplar vererek mağlup oldu. Bir rivayete göre Bizans ordusundan 70 bin kişi⁵⁵, bir diğer rivayete göre ise 120 bin kişi⁵⁶ öldürülmüştü. Yermük Savaşı'nın gerçekleştiği tarih hakkında muhtelif rivayetler vardır⁵⁷

3.2.4. Diğer Fetihler

Hiz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın vefatı üzerine yerine Yezîd b. Ebî Süfyân'ı vali olarak atadı ve Kaysâriye halkı ile savaşmasını emreden bir mektup yazdı.⁵⁸ Buna binaen Yezîd, 17 bin kişilik bir orduyla şehrin üstüne yürüdü ve savaş sonunda şehri kuşatma altına aldı. Hicri 18 yılı sonunda hastalanan Yezîd b. Ebî Süfyân, Dımaşk'a döndü ve yerine kardeşi Muâviye b. Ebî Süfyân'ı bıraktı. O da şehri fethetti ve bir mektupla durumu Yezîd b. Ebî Süfyân'a bildirdi.⁵⁹ Şehrin fethinin hicri 19 yılında, Muâviye'nin valiliği döneminde gerçekleştiğine dair rivayetler de mevcuttur.⁶⁰ Bazı rivayetlere göre Hiz. Ömer, Yezîd b. Ebî Süfyân'ı Ürdün'e ve Filistin'e; Ebü'd-Derdâ'yı Dımaşk'a; Ubâde b. Sâmit'i de Humus'a vali tayin etmiştir.⁶¹

Hiz. Ömer, Kudüs şehrini fethetmek için yola çıktığında içinde Yezîd b. Ebî Süfyân'ın da olduğu komutanlarına haber göndererek kendisiyle Câbiye'de buluşmalarını istedi. Onlar da aynı gün birleşerek Hiz. Ömer ile Câbiye'de buluştular. Kendisine doğru gelen komutanlarını ipek elbiseler içinde gören Hiz. Ömer, yerden taş toplayarak onlara fırlatmaya hazırlandı. Ancak komutanların bu elbiseleri savaşta kolaylık sağladığı ve ihtiyaçları olduğu için kullandıklarını söylemesi üzerine Hiz. Ömer bu davranışından vazgeçti.⁶²

4. Yezîd b. Ebî Süfyân'ın Şahsiyeti, Rivayetleri ve Vefatı

Ebû Süfyân'ın en faziletli evladı ve "Yezîdü'l-hayr" olarak tanınan Yezîd b. Ebî Süfyân,⁶³ kendi kabilesinin önde gelenlerinden biri olmuştur. Savaşlarda

⁵⁴ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 2/155; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/565.

⁵⁵ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbâru'l-hulefâ*, 2/466.

⁵⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/258; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/564.

⁵⁷ İbnü'l-Esîr, Yermük Savaşı'nı hicretin 13. yılında meydana gelen olaylar silsilesi içinde aktarır. bk. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/248.

⁵⁸ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 142; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/327.

⁵⁹ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 142; Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 3/604.

⁶⁰ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 144; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/85.

⁶¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 141-142; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 4/1575; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 10/74.

⁶² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 9/658.

⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/13; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 4/1575; Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, thk. Ali Muhammed Muavvad vd. (Beyrut: Dârü'l-

gösterdiği başarılar, onun ölünceye dek önemli vazifelerde bulunmasını sağlamıştır. İslâmiyet'ten önce de okuryazar birkaç kişiden biri olan Yezîd b. Ebî Süfyân,⁶⁴ savaşçı kişiliğinin yanında eğitime de önem vermiştir. Şam valisiyken o dönemin halifesi Hz. Ömer'e şehrin nüfusunun arttığını, halkın kendilerine Kur'ân-ı Kerîm ve fıkıh öğretecek kimselere ihtiyaç duyduğunu söylediği bir mektup yazmıştır. Bunun üzerine Muâz b. Cebel, Ubâde b. Sâmit ve Ebü'd-Derdâ bu konuda görevlendirilmiştir.⁶⁵

İslâmiyet öncesinde yaşanan bir olay, Yezîd b. Ebî Süfyân'ın gözü pekliği, atılcanlığı ve cesaretine örnek teşkil etmektedir:

Yezîd b. Ebî Süfyân, bir gün Ebû Süfyân'ın müttetiklerinden birinin, Benî Mahzûm kabilesine mensup birisi tarafından öldürülmesi üzerine Benî Abdüşems ve Benî Abdümenâf'tan adamlar toplayıp silahlandı ve Benî Mahzûm'a karşı harekete geçti. Yezîd b. Ebî Süfyân'ın kararlılığını gören Ebû Süfyân, Hz. Peygamber'e karşı birlik oldukları bu dönemde bir kabile savaşının patlak vermesinin kendilerine zarar vereceğini anlayarak olaya hemen el attı ve savaşın çıkmasını engelledi.⁶⁶

Yezîd b. Ebî Süfyân hakkında şöyle bir olay anlatılır: Yezîd b. Ebî Süfyân, bir savaşa katıldı.⁶⁷ Savaş sonucunda güzel bir cariye bir adamın payına düştü. Bunun üzerine Yezîd b. Ebî Süfyân onu gasp ederek (adamın hakkına) tecavüz etti. Bunun üzerine Ebû Zer ona geldi ve "Adamın cariyesini ona geri ver!" dedi. O da tereddüt etti. Ebû Zer de: "Resûlullah'ın (s.a.s.) 'Sünnetimi değiştirecek ilk kişi, Benî Ümeyye'den Yezîd adında bir kimsedir.'" buyurduğunu işittim." dedi. Yezîd b. Ebî Süfyân, "Allah aşkına, ben de onlardan mıyım?" diye sordu. Ebû Zer, "Hayır" dedi. Bunun üzerine Yezîd b. Ebî Süfyân, adama cariyesini geri verdi.⁶⁸

Yezîd b. Ebî Süfyân'ın rivayet ettiği bir diğer hadis de şu şekildedir:

"Sünnetimi bozacak ilk kişi, Benî Ümeyye'den bir adamdır."⁶⁹

Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 5/456; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, 2/102; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/82; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6/517.

⁶⁴ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 453.

⁶⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/307; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *et-Târihu'l-evsaf*, thk. Maḥmûd İbrahim Zâyed (Kahire: Mektebetu'd-Dâri't-Turâs, 1977), 1/41; İbn Asâkir, *Târihu medîneti Dimaşk*, 26/194; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, 2/229; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/507.

⁶⁶ İbn Hişâm, *Sîretü İbn Hişâm*, 1/413; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 1/135; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/263.

⁶⁷ Kaynaklarımızda hangi savaş olduğu hakkında bilgi verilmemiştir.

⁶⁸ İbn Asâkir, *Târihu medîneti Dimaşk*, 1995, 65/250; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, 2/103.

⁶⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî İbn Ebî 'Asım, *el-Evâ'il*, thk. Muhammed b. Nâsir el-Acmî (Kuveyt: Dâru'l-Hulefâ, 1984), 77 Kimi araştırmacılar Yezîd b. Ebî Süfyân'ın bir cariyeyle zorla el koyduğuna dair hadislerin uydurma olduğunu beyan etse de bu iki hadis, Yezîd b. Ebî Süfyân'ın savaşlara katılımı ve savaşlardaki durumu hakkında bilgi vermesi açısından tarihi bir belge niteliğinde olup çalışmamız açısından önem arz etmektedir. İlgili hadisin değerlendirmesi için bk. Kevser Özdoğan, "Rivayetten İktidara Bir Temel: Emevîlere Atfedilen Evâil Haberleri", *Darulfunun İlahiyat* 34/1 (2023), 38-39.

Resûlullah'tan ve Hz. Ebû Bekir'den hadis rivayetinde bulunan Yezîd b. Ebî Süfyân'dan Ebû Abdullah el-Eş'arî, İyâz el-Eş'arî ve Cünâde b. Ebî Ümeyye el-Ezdî rivayette bulunmuştur.⁷⁰

Ebû Abdullah el-Eş'arî'nin Yezîd b. Ebî Süfyân'dan rivayet ettiği hadis şu şekildedir: "Resûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: Namaz kılıp da rükûunu ve secdesini tam olarak yapmayan kimsenin hâli, sadece bir iki hurma yiyen aç kimse gibidir ki, bu ona pek bir fayda sağlamaz."⁷¹

Yezîd b. Ebî Süfyân'ın vefat tarihi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Yezîd b. Ebî Süfyân'ın, hicri 18 yılı sonunda Dımaşk'ta, Amvâs veba salgınında hayatını kaybettiğine dair rivayetler olduğu gibi,⁷² Kaysâriye'nin fethinden sonra hicri 19 yılında vefat ettiğine dair rivayetler de bulunmaktadır.⁷³ Kendisinden sonra Şam valiliğine baba bir kardeşi olan Muâviye b. Ebî Süfyân getirilmiştir.⁷⁴ Yezîd b. Ebî Süfyân'ın ne zaman doğduğuna dair bir bilgiye rastlamadığımız için onun vefat ederken kaç yaşında olduğunu aktaramıyoruz.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerîm ve sünnetin günümüze ulaşmasını sağlayanlar, Hz. Peygamber'in yol ve dava arkadaşı sahâbîleridir. Sahâbîler, İslâm'ın ilk fertleri olup hayatlarına İslâmî ilkelerce yön vermişlerdir. Bu sebeple sahâbîlerin hayatını bilmek, İslâm'ın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Buna mukabil yapılan bu çalışma, Hz. Peygamber'in değerli ashâbından Yezîd b. Ebî Süfyân'ın hayatına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

İslâmiyet'ten önce de zekâsı ve cesaretiyle öne çıkan Yezîd b. Ebî Süfyân, Ebû Süfyân'ın en hayırlı evladı olarak anılırken aynı zamanda "Yezîdü'l-hayr" olarak da adlandırılmıştır. Yezîd b. Ebî Süfyân, Mekke'nin ileri gelen ailelerinden Benî Ümeyye ailesine mensuptur. Her ne kadar İslâmiyet'i benimseyen mensupları bulunsa da Benî Ümeyye, İslâm'ın ilk dönemlerinde İslâm'a en fazla karşı çıkan aileler arasında yer almıştır. Yezîd b. Ebî Süfyân da ailesinin yanında yer alarak İslâm'ın karşısında

⁷⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/60; Aycan, "Yezîd b. Ebû Süfyân", 43/520.

⁷¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/83.

⁷² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/15; Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 144; Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 4/289; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahabâru'l-hulefâ*, 2/477; Ebû'l-Kâsım Suleymân b. Aḥmed eş-Şâmî eş-Ṭaberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Ḥamdî b. 'Abdulmecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.), 22/231; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 4/1576; İbnü'l Esîr, *el-Kâmil*, 2/376; İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/456; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/82.

⁷³ İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 4/1576; Ebû'l-Abbâs Aḥmed b. Muḥammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Ḥallikân el-İrbilî, *Vefeyâtu'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zamân*, thk. İhsân 'Abbâs (Beyrût: Dâru Şâdir, 1994), 214. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2/103; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 10/82,85; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6/517.

⁷⁴ Halîfe b. Hayyât, *Târîhu Halîfe b. Hayyât*, 155; Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 172; Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 4/289; İbn Abdilber, *el-İstîâb*, 3/1187; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 11/399, 414.

durmuştur. Ancak Mekke'nin fethinden sonra İslâmiyet'i kabul etmiş ve müellefe-i kulûb'dan sayılmıştır.

Henüz Hz. Peygamber hayattayken önemli vazifeler üstlenmişse de bu dönemdeki faaliyetleri sınırlıdır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemindeki fetih hareketlerine katılan ve Şam'ın fethinde etkin bir şekilde rol oynayan Yezîd b. Ebî Süfyân, bir komutan olarak giriştiği savaşlarda önemli başarılar elde etmiştir. Hz. Ebû Bekir tarafından Dımaşk valiliğine getirilmiş, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın vefatından sonra ise Hz. Ömer'in emriyle Şam genel valiliğine tevdi edilmiştir. Ancak bu görevde fazla bir süre kalamamış, hicretin 18. yılında Şam valisiyken Amvâs Veba Salgını'nda hayatını kaybetmiştir. Kendisi Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'den rivayette bulunurken, ondan da birçok kimse rivayette bulunmuştur.

Son olarak biz, Yezîd b. Ebî Süfyân gibi önemli bir sahâbî-komutan hakkında yeterli çalışmanın olmamasını, onun İslâmiyet'e geç girmesine, hayatının savaşlarda geçmesine ve Amvâs veba salgınında erken yaşlarda vefat etmesine bağlıyoruz.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması/ Conceiving the Study: CK (%50), BT (%50)

Veri Toplanması/Data Collection: CK (%50), BT (%50)

Veri Analizi/Data Analysis: CK (%50), BT (%50)

Makale Gönderimi ve Revizyonu/ Submission and Revision: CK (%50), BT (%50)

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir. The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynakça/References

- Abdurrezzâk, Ebû Bekr b. Hemmâm es-Şan'ânî. *el-Muşannef*. thk. Heyet. Kahire: Dâru't-Teşîl, 2015.
- Ataş, Hacı. "Hâlid b. Velîd'in Komutanlığı ve Azledilmesi". *Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/34-50 (2020).
- Aycan, İrfan. "Yezîd b. Ebû Süfyân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/520. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Fütûhu'l-büldân*. Beyrut: Dâru'l-Mektebeti'l-Hilâl, 1988.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü'l-eşraf*. thk. Muhammed Bakır el-Mahmudi. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî. *et-Târîhu'l-evsâf*. thk. Maḥmûd İbrahim Zâyed. Kahire: Mektebetu'd-Dâri't-Turâs, 1977.
- Ebû Yûsuf, Ebû Yûsuf Yaḳûb b. İbrâhîm el-Ensârî. *Kitâbü'l-Harâc*. Kahire: el-Matba'atü's-Selefiyye, 1962.
- Ebû 'Ubeyd, Kâsım b. Sellâm el-Herevî. *Kitâbü'l-Emvâl*. thk. Ebû Enes Seyyid b. Receb. Riyad: Dâru'l-Fadîle, 2007.
- Efendioğlu, Mehmet. "Sâhâbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/491-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Fayda, Mustafa. "Yermük Savaşı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 485-486. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr eş-Şeybânî el-Basrî. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. thk. Ekrem Ziya el-Umeri. Şam - Beyrut: Dâru'l-Kalem, 2. Basım, 1977.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 5. Basım, 2019.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *ed-Dürer fi'htisâri'l-megâzî ve's-siyer*. thk. Şevkî Dayf. Mısır: Dâru'l-Ma'ârif, 2. Basım, 1982.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *el-İstîâb fi marifeti'l-ashâb*. thk. Ali Muhammed El Becavi. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, 1992.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkı eş-Şâfiî. *Târîhu medîneti Dımaşk*. thk. Muhibbuddîn Ebû Saîd Ömer b. Ğarâme el-Umrevî. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1995.

- İbn Ebî 'Asım, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled eş-Şeybânî. *el-Evâ'il*. thk. Muhammed b. Nâsır el-Acmî. Kuveyt: Dâru'l-Hulefâ, 1984.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr. *el-Kitâbü'l-Muşannef fi'l-eĥâdîs ve'l-âsâr*. thk. Kemâl Yûsuf el-Ĥût. Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 1988.
- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed el-Hâşimî. *el-Muhabber*. Hindistan: Dâiretu'l-Ma'ârifî'l-Osmâniyye, 1942.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahâbe*. thk. Adil Ahmed Abdulmevcud vd. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1989.
- İbn Ĥallikân, Ebû'l-Abbâs Aĥmed b. Muĥammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr el-İrbilî. *Vefeyâtu'l-ayân ve enbâu ebnâi'z-zamân*. thk. İĥsân 'Abbâs. Beyrut: Dâru's-Sâdır, 1994.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî. *Cevâmiu's-sîre*. thk. Seyyîd el-Cemîli. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Hibbân, Ebû Hatim Muhammed et-Temîmî el-Büstî es-Sicistânî. *es-Sîretü'n-nebeviyye ve aĥbâru'l-hulefâ*. thk. Hâfız Azîz Bey el-Kâdirî. 2 Cilt. Beyrut: Kütübi's-Sekâfiyye, 2. Basım, 1996.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî. *Sîretü İbn Hişâm*. thk. Mustafa es-Sekkâ vd. 2 Cilt. Mısır: Şeriketü Mektebeti Matba'ati Mustafa'l-Bâbi ve Evladüh, 2. Basım, 1955.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. *Aĥkâmu ehli'z-zimme*. thk. Yûsuf b. Ahmed el-Bekrî. 3 Cilt. ed-Dammâm: Rimâdî li'n-Neşr, 1997.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zürâî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. *Fıĥu's-sîretü'n-nebeviyye*. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 2. Basım, 1965.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki. 21 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Hicr, 1997.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Baĥdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Ali Muhammed Ömer. 9 Cilt. Mısır: Mektebetü'l-Hanci, 2001.
- İbn Zenceveyh, Ebû Aĥmed Ĥamîd b. Maĥled b. Ĥuteybe el-Ĥorasânî. *Kitâbü'l-Emvâl*. thk. Şâkir Zeyb Feyyâd. Riyad: Merkezu'l-Melik Fayşal, 1986.

- İbnü'l Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe*. thk. Ali Muhammed Muavvad vd. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- İbnü'l Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târîh*. thk. Ömer Abdüsselam et-Tedmürî. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1997.
- Kallek, Cengiz. "Ukiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/67-70. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Mâlik b. Enes, Ebû 'Abdullâh el-Medenî. *el-Muvaţta*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf, Maḥmûd Ḥalîl. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Şafedî, Şalâhuddîn Ḥalîl b. İzziddîn b. Aybek b. 'Abdullâh. *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. thk. Aḥmed el-Arnâ'ût - Turkî Muştafâ. 29 Cilt. Beyrut: Dâru-İhyâi't-Turâs, 2000.
- Ṭaberânî, Ebû'l-Kâsım Suleymân b. Aḥmed eş-Şâmî. *el-Mu'cemu'l-kebir*. thk. Ḥamdî b. 'Abdulmecîd es-Selefi. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- Ṭaberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Ebü'l Fazl İbrâhim. 11 Cilt. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 2. Basım, 1967.
- Tomar, Cengiz vd. "Şam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/311-315. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Vâkidî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Ömer b. Vâkid el-Eslemî. *Futûhu's-Şâm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Vâkidî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Ömer b. Vâkid el-Vâkidî el-Eslemî. *Kitâbü'l-Meğâzi*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lâmi, 3. Basım, 1989.
- Ya'kûb b. Sufyân el-Fesevî, bû Yûsuf Ya'kûb b. Sufyân el-Fârisî. *el-Marife ve't-târîh*. thk. Ekrem Dîyâ el-Umerî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1981.
- Ya'kûbî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kûbî. *Târîhu'l-Yakûbî*. Beyrut: Dâru's-Sâdir, 1995.
- Yıldız, Hakkı Dursun. "Ecnâdeyn Savaşı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/385. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Târîhu'l-İslâm*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003.

